

ARAP EDEBİYATINDA TEVKİ

Doç. Dr. Mahmut KAFES
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü
mahmutkafes@hotmail.com

Özet

Tevki Arap edebiyatında bir nesir türüdür. Terim olarak tevki; halife, emir, vezir, vali ve benzeri idareci kesimin kendilerine iletilen talep (dilekçe) ve şikâyetlerin altlarına kendilerinin ya da izin verdikleri kişilerin yazdıkları kısa ve etkili ibarelerdir. Genellikle birer cümleden oluşur ve cümleler daha çok ayet, hadis, atasözü ve şîr metinlerinden iktibas edilir. Bu durum, tevkiin daha etkin olmasını sağlar. Tevki aynı zamanda yazan kişinin, kendisine iletilen meseleye bakış açısını da yansıtır.

Tevkiin ilk defa Sâsânî İmparatorlarının yazılarında görüldüğü, İslamiyette ise ilk önce dört büyük halife ile başladığı, Emevî ve Abbâsi dönemlerinde artarak sürdüğü belirtilmiştir. Tevki cümleleri aslında ibarelerde kolaylık, kelimelerde şıklık ve zerafet, dizinde mükemmellik gibi özelliklere de sahiptir. Verilmek istenen mesajın kısa ve etkili (beliğ) ibarelerle verilmesi Araplarda oldukça yaygın olan bir addettir. Bazıları şöyle demiştir: Edebiyatçıların gönlünde icaz ve ihtisar öteden beri hep var olup gelmiştir; tevki, atasözleri ve vecizeler bunun tipik birer örneğidir. Tevkie, kişinin kendisine yapılan haksızlıkları ve zulümleri dile getirdiği için kısas, şikâyet ve istekler kumaş veya deri parçaları üzerine yazıldığı için rakâ adları da verilmiştir. Tevki ile amaçlanan şey, yaptığı yanlışlıklar karşısında muhatabı uyarmak, söz konusu yanlışlardan dönmelerini sağlamak ve daha da önemlisi kendisinden üstte hesap vereceği bir makamın bulunduğunu ona hatırlatmaktır. Özellikle halife ve vezirlerin yazdıkları tevkilerin gereği büyük ölçüde tamamen yerine getirilmiştir. Öte yandan tevki, üst makamlardaki kişilerin sözlerinin alt makamlardakilere etkili bir şekilde ulaşmasını sağlayan bir araçtır. Tevki metinleri aynı zamanda karşıdakilerin ibret alınmasına ve onlardan ders çıkarmasına katkıda bulunan ibarelerdir. Tevki daha sonraları meşur, pervane, ferman, berat, tuğra, mühür gibi anlamlarda da kullanılmış olup devlet ricali arasında resmi yazışma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tevki, edebiyat, nesir, kısas, etkili, şikâyet, dilekçe, kâtip, belâğat.

TAWQEE IN ARABIC LITERATURE

Abstract

Tawqee is a type of prose in Arabic language. As an expression, tawqee is some kind of brief and authoritative post script like concise statement for demands or complaints in petitions made to the caliphs, commanders, viziers, governors, and etc. added by themselves or the authorized ones. These statements generally made up with one sentence which is quoted from Qur'an verses, hadiths or poetry texts. This makes tawqee more effective. Tawqee also reflects the consideration of the person to whom the matter is referred.

Tawqee was for the first time noticed in Sassanid Emperors' scripts. It started to be used first in the time of four caliphs' era and kept on to be used in progressing during Umayyad's and Abbasid's eras. Tawqee sentences in fact include some peculiarities, such as; clear expressions in their sentences with kind and eloquent words and perfect word order. It is very common in Arabs to use eloquent and rhetoric and effective, concise words to convey the message. Some people say that brief and limited expressions have always been within the hearts of authors. Tawqees, proverbs and typical examples of this. Tawqees are short because they explain the injustice and oppressions they are subjected to. They are called *reqa* because the complaints and petitions are written on pieces of cloth or leather. The objective in tawqee is to warn the people about the mistakes they make, to get them withdraw and refrain from those mistakes, and more important than this is to remind them that there are superior authorities to whom they will have to account for their tyranny. Especially the tawqees written by caliphs and viziers answered immediately and almost completely. On the other hand, tawqee is a means of communication that transfer the senior officials or supervisors' statements in an effective way to the juniors or inferior officials. Tawqee texts contribute to the opponents take lesson through the misfortunes. Later, it was started to use tawqee in place of notice (*manshoor*), propeller (*parwana*), franchise (*baraat*), Sultan's signature (*toghra*) and seal. Thus, it began to have a function of correspondence through the government offices.

Key Words: Tawqee, literature, prose, brief, concise, effective, complaint, petition, clerk, rhetoric.

GİRİŞ

Arap edebiyatında bir nesir türü olarak bilinen tevki (التوقيح) sözlükte düşmek, olmak, gerçekleşmek, meydana gelmek anlamlarına gelen ve değişik harfi cerlerle başka anlamlarda da kullanılan وقع üç harfli kökün mezidi olan وَقَعَ fiilinin mastarıdır. Tevki sözlükte düşürmek, bir şeyi yakına atmak, evrak vs. imzalamak, yolcular dinlenmek için konaklamak, yağmur bir yere yağıp bir yere yağmamak, tesir ve icra etmek gibi anlamlara gelir. (Zemahşerî, 1989: 686; Fîrûzâbâdî, el-Kâmûs, III, 99-100; el-Mu'cemu'l-vasît, s. 1050; Ma'lûf, el-Muncid, s. 913; Güneş, el-Mu'cem, s.1319). Şehâbeddîn el-Hafâcî tevkiin kelime anlamlarından birinin, renkleri birbirine ters düşen iki şeyi birbirine karıştırmak olduğunu; ayrıca semer, palan gibi şeylerin hayvanın sırtına açtığı yara iyileştikten sonra yerine hayvanın tüylerinin renginin dışında farklı bir renkte tüyler çıkmak anlamına geldiğini bildirmiştir (Hafâcî, 1997: 110). Çoğulu توقيعات şeklindedir.

Terim olarak tevki; halife, emir, vezir, vali ve benzeri idareci kesimin kendilerine iletilen talep ve şikâyetlerin altlarına düştükleri muhtasar ve belîğ ifadeler olarak tarif edilmiştir (Zeyyât, trsz: 219-220). Aynı zamanda yazan kişinin meseleye bakış açısını da yansıtır. Tevki İslamiyette dört büyük halife döneminde ortaya çıkmış, Emevi ve Abbasi dönemlerinde yaygınlaşmıştır (Fâhûrî, 1996: 371).

Corci Zeydân bu konuda şu bilgileri vermiştir: Edebiyatçıların gönlünde icâz ve ihtisar hep var olmuştur, özellikle de tevki türü ibareler. Tevkiden kastedilen anlam, halifelerin kendilerine iletilen şikâyetlerin ya da arzuhallerin altına bir yerde kendilerinin imzası sayılacak nitelikte kısa cümlelerden oluşan notlar düşmeleridir. İdarecilere sunulan dilekçelerin altlarına konuyla ilgili halifelerin görüşlerini yansıtan cümleler yazılması daha önce de belirtildiği gibi İslamiyetin ilk yıllarında dört büyük halife döneminde başlamıştır. Bu notları ya bizzat halifelerin kendileri yazar ya da kâtiplerine yazdırırdı. Yazılan tevki cümleleri genellikle Kur'ân âyetlerinden, hadislerden ya da hikmetli söz, atasözü ve şiirlerden alınırdı (Zeydân, trsz: 130).

Aslında tevki türü nesirler; ibarelerde kolaylık, lafızlarda şıklık ve zerafet, dizinde mükemmellik gibi özellikleri içinde barındırmaktadır. Tabi ki tüm bu etkenlerin yanında Arap edebiyatının kitabet üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Nitekim icaz yapısıyla gelişen ve özel bir tür olan tevki bunun açık bir örneğidir (Fâhûrî, 1991: 40; Uylaş, trsz: 202).

Şevki Dayf tevkiin, Fars krallarının ve vezirlerinin, kendilerine sunulan, halkın rahatsızlıklarını ve şikâyetlerini içeren dilekçelere imza karşılığı yazdıkları veciz ibareler olduğunu, Abbasi halifelerinin ve vezirlerinin onlardan aldıklarına dikkat çekerek tarihçesiyle ilgili bilgiler vermiştir. Dayf, tevkiin diğer insanlar arasında da yaygınlaştığını, daha çok kâtiplerin onları kaydederek muhafaza altına aldıklarını da belirtmiştir (Dayf, trsz: 489).

Tevki en çok âyet ve hadislerin muhteva ve uslûbundan etkilenen bir türdür. Genel anlamıyla idarecilerin tebealarıyla yazışması anlamına gelen bu tür, başlangıçta İslamı referans alarak kurulan yeni devletin üstlendiği görevleri yerine getirmede ona yardımcı konumundaydı. Aslında Hz. Peygamber diğer devlet ve kabile başkanlarına İslamı tebliğ için mektuplar gönderdiğinde şehadet kelimesi ve kelimeyi tevhid gibi İslâmın temel prensiplerine zaman zaman yer verdiği görülmüştür. Hz. Peygamberin bütün yazışmalarında özellikle Kur'ân'ın veciz ama açık uslûbu hemen dikkati çekmekte idi. Onun bu uslûbu, daha sonra dört büyük halife ve diğer devlet yetkililerinin yazışmalarında da görülmüştür. Daha sonra ortaya çıkan inşa sanatının temelini de tevkiin oluşturduğu bilinmektedir. (Furat, 1996: 113).

Tevkiye, kişinin kendisine yapılan haksızlıkları ve zulümleri dile getirdiği için kısas (القصاص), yazılan şikâyet ya da arzuhal kumaş, deri vs. parçası üzerine yazıldığı için de rakâ (الرقاع) adı verilmiş ve edebiyat kitaplarında bir nesir türü olarak yer almıştır. Kısa, öz ve ders verici mahiyette olması sebebiyle zaman zaman atasözü gibi görülse de Türkçede söyleyeni belli olan veciz sözlerle bir paralellik gösterdiği aşikârdır. Ancak her ne kadar söyleyeni belli olsa da tevki metinlerinin çoğunluğunu ayet, hadis, hikmetli söz ve atasözleri oluşturmuştur. Tevkiden amaçlanan şey, muhatabı yapmış olduğu yanlış işler karşısında uyarmak, yaptığı yanlışlardan dönmesini sağlamak ve en önemlisi de kendinden daha üst mevkiye hesap vereceği birinin bulunduğunu ona hatırlatmaktır. Özellikle halife, vezir ve diğer üst düzey idarecilerin yazdıkları tevkilerin gereği anında hemen hemen tamamen yerine getirilmiştir. Ayrıca tevki metinleri, üst makamlarda bulunanlara en etkili şekilde ulaşmaya yarayan ve birinin, yaptığı hatadan ders çıkarmasına yardımcı olan yazılardır.

Yukarıdaki anlamların dışında tevki terim olarak menşur, pervane, ferman, berat, tuğra ve mühür gibi anlamlarda kullanıldığından devlet ricali arasında resmi yazışma özelliğini de taşımaktadır. Emevi halifeleri umuma açık toplantılarda kendilerine takdim edilen dilekçeleri (arzları) kâtiplerine okutur ve onlar hakkında

verdikleri kararlar tevki cümleleriyle ifade edilirdi. İlk dönemlerde halifeler tevkileri kendi elleriyle yazarlardı, daha sonraları bu görev yardımcıları konumunda olan vezirleri tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Örneğin Abbasi halifelerinden Hârûn Reşit bu yetkiyi Cafer b. Yahyâ el-Bermekî'ye devretmiştir. Resmi yazışma görevini üslenen tevki divanı da o dönemde oluşturulmuştur. Abbasiler döneminde vezirlerin yanı sıra Mısır valileri de tevki yazma yetkisine sahipti.

O dönemlerde dilekçelerle ilgilenen kâtibe müvekkî (الموَقَّع) denirdi. Tevki geleneği IV (X) yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türklere görülmüştür. Gazneli, Büyük Selçuklu ve Osmanlı Sultanları bir yerde kendileri için mühür kabul edilen ve üzerinde vallâhu hüve'l-müsteân (والله هُوَ الْمُسْتَعَانُ), tevekkeltü ala'l-lâh (تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ), i'timâdî ala'l-lâh vahdeh (اعْتِمَادِي وَحْدَهُ عَلَى اللَّهِ) şeklinde ibareler bulunan tuğralar hazırlanmışlardır (Merçil, DİA İslâm Ansiklopedisi, XXXXI (41), 35). Tevki, sultanların imzaları özelliğini taşıyan nişan ve tuğralarda kullanılmıştır. Hatta daha sonraları bu tuğra ve nişanların tasarımları sultanların özel simgeleri haline dönüşmüştür.

Arap edebiyatı kaynaklarında pek çok halife ve vezire ait tevki örnekleri vardır. Her ne kadar farklı değerlendirmeler bulunsun da Arapçada tevki daha önce de belirtildiği gibi dört halife döneminde başlamış ve Emevîler döneminde artarak yaygınlaştığı görülmüştür.

Şimdi ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren tevkilerden bazı örnekler vermek istiyoruz.

Hız Ömer Mısır valisi Amr b. Âs'ın yönetimiyle ilgili şikâyet alınca ona كن لرعيك كما تحب أن يكون لك أميرك (Emirinin (halifenin) sana nasıl davranmasını istiyorsan tebaana karşı sen de öyle davran) şeklinde (Fâhûrî, 1991: 371), ev yapmak için kendisinden izin talep eden Irak valisi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın mektubunun altına da ابن ما يكتك من الهواجر و أذى المطر (Kendini gün ortası sıcağından ve yağmurun eziyetinden koruyacak kadar bir şey yap) şeklinde tevkiler yazmıştır (Zeydân, trsz: 130-131).

Hız Osman, fakir olduğunu ve gelirin yetmediğini kendisine arz eden birine قد أمرنا لك بما يقيمك و ليس في مال الله فضل للمسرف (Sana geçimini sağlayacak kadar verilmesini emrettik Allah'ın malında (beytülmalde) müsrifler için fazlalık yoktur) şeklinde bir tevki yazmıştır (Fâhûrî, 1991: 371). Divan kâtibi olarak atadığı ve kendisine çok büyük yetkiler verdiği, daha sonra da Emevi halifesi olan Mervân b. Hakem hakkında şikâyette bulunan ve boyunlarını vurmakla tehdit ettiğini söyleyen şikâyetçilere yazdığı tevkide فإن عَصَوَكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ (Şayet sana

karşı gelirlirse: Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım de. Şuarâ:216) ayetiyle cevap vermiştir (Zeydân, trsz: 131).

Hız. Ali, kendisinden bir talepte bulunan Sa'saa b. Sahvân'ın mektubunun altına yazdığı tevkide قيمة كل امرء بما يُحسِن (Kişinin değeri yaptığı iyiliklerdir/işledir) cümlesini yazmıştır (Fâhûrî, 1986: 371).

Emevi devletinin kurucusu Muâviye b. Ebû Süfyân bir tevkiinde من رفعا ارتفع ومن وضعناه اتضع نحن في الزمان (Biz öyle bir zamandayız ki bizim yücelttiklerimiz yücelir, alçalttıklarımız da alçalır) şeklinde tehditkâr bir cümle yazmıştır (Fâhûrî, 1986: 371).

Emevi dönemi Kûfe valilerinden Ziyâd b. Ebîhi, çocuğunun kendisine itaat etmediği hususunda şikâyette bulunan bir babaya şu tevkii yazmıştır: ربّما كان عقوق الولد من سوء تأديب الوالد (Bazen çocuğun ataya karşı gelmesi onun terbiyesini iyi verememesindedir) (Fâhûrî, 1986: 371).

Abbasi devletinin kurucusu ve ilk halifesi Ebu'-Abbâs es-Seffâh, Vâsıt'ta Emevi dönemi Irak genel valisi Hâlid b. Hubeyre (İbnu Hubeyre) ile savaştan kardeşi Ebu Cafer'e yazdığı tevkide şöyle demiştir: إن حلمك أفسد علمك و تراخيك أتر في طاعتك فخذ لي منك ولك من نفسك (Yumuşak davranmanın ilmini ifsâd etti, gevşekliğin (bana olan saygını) bağıllığını etkiledi. Benimle olan ilişkilerinde dikkatli ol, artık sen kendinle başbaşasın) (Zeyyât, Târîhu'l-edebi'l-arabî, s. 220). Seffâh, kendilerine her hangi bir ücret ödenmeden evlerine zorla el konulduğunu şikâyet eden Enbâr halkından bir topluluğa ayetten iktibasla şu tevkii yazmıştır: هذا بناء أسس على غير تقوى (Bu, takva üzere yapılmayan bir binadır) (Zeydân, trsz: 131). Seffâh kendisine, yağmur yağmaması sebebiyle yiyeceklerinin azaldığını şikâyet edenlere من صبر في الشدة شارك في النعمة (Darlık anında sabreden nimete ortak olur/erişir) demiştir (Dayf, trsz: 489).

Ebû Cafer el-Mansûr, valilerinin kendilerine kötü davrandığını şikâyet eden bir topluluğa كما تكونون يؤمر عليكم (Layık olduğunuz şekilde yönetilirsiniz), fakirlikten şikâyetçi olan birine de سل الله من رزقه (Allah'tan rızık talep et), Humus valisinden gelen bir mektupta gördüğü bir hata üzerine de الأ استبدل بك و الأ استبدل بكاتبك (Kâtibini değiştir yoksa ben seni değiştiririm) şeklinde tevkiler yazmıştır (Zeydân, trsz: 131; Dayf, trsz: 489). Nil nehrinin suyunun azaldığını ve zor durumda olduklarını kendisine arz eden Mısır valisine من الفساد يُعطيك النيل القيادة (Askerini bozgunculuktan uzak tut ki Nil sana bol su versin), askerlerin ayaklanıp hazinenin kapısını kırdıklarını şikâyet eden Hint valisine de عدلت لم يشعروا ولو وفيت لم يثبوا (Adalet yaptım onlar hissettiler, seninle vefaklı olsaydık onlar sarsılmaz olurdu)

(Adaletli olsaydın yoldan çıkmazlardı, vefalı olsaydın (hazine malını) zorla almazlardı) şeklinde tevkiler yazmıştır (Zeyyât, trsz: 220).

Abbasi halifelerinden Mehdi, İrminye valisinin, halkın isyan ettiği ve ne yapması gerektiği konusunda görüşünü sorduğu mektubuna خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ (Affi (kolaylık yolunu) tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme. Arâf:199) âyetiyle karşılık vermiş, içi şiir dolu mektupta kendisini aşırı şekilde öven bir şaire de فَصَّرْنَا فِي جِبَائِكَ فِي مَدِيحِكَ (Övgünde aşırı gittin bizde hediyelelerinde kısıntıya gittik) cümlesini tevki olarak yazmıştır (Zeydân, trsz: 131; Dayf, trsz: 489).

Halife Hârûn Reşit, Horasan valisinin mektubunun altına yazdığı tevkide دَاوِ جِرْحَكَ لَا يَنْسَعُ (Yaranı tedavi et artmasın/genişlemesin) ibaresini, Cafer b. Yahyâ'nın karşılaştığı musibet (öldürülmesi) üzerine de وَأَنْبَتَتْهُ الطَّاعَةُ وَحَصَدَتْهُ الْمَعْصِيَةُ (O itaatkâr olarak yetişti (ama) isyankâr olarak öldü) cümlesini yazmıştır (Zeyyât, trsz: 220).

Halife Me'mûn, haksız yere yapılan bir uygulama üzerine لَيْسَ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ قَرَابَةٌ (Hak ile batıl arasında bir yakınlık yoktur) (Dayf, trsz: 489) şeklinde, şaşalı bir hayat yaşayan valiye gönderdiği mektupta لَيْسَ مِنَ الْمَرْوَةِ أَنْ تَكُونَ أَنْبَتُكَ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ وَ غَرِيمُكَ خَاوٍ وَجَارُكَ طَاوٍ (Alacaklıların sefil, komşuların aç iken kaplarının altın ve gümüşten olması erdemlik/meziyet değildir), suçlu bulunan birinin cezasının ne olması gerektiğini soran valinin mektubunun altına إِنْ عَفَوْتَ فَبِفَضْلِكَ وَإِنْ أَحَدْتِ فَبِعَدْلِكَ (Affedersen üstünlüğünün gereği olarak affetmiş olursun, cezalandırırsan da adaletinin gereği olarak cezalandırmış olursun) şeklinde tevkiler yazmıştır (Zeyyât, trsz: 220). Me'mûn'un diğer bazı tevkileri de şunlardır: الْقُدْرَةُ تُذْهِبُ الْحَفِيظَةَ النَّدْمُ جُزْءٌ مِنَ التَّوْبَةِ (Güç yumuşaklığı/uyusallığı yok eder, pişmanlık tövbenin bir parçasıdır), أَلَوْ أَرَدْتَ الْكِسْوَةَ لِلزَّمْتِ الْخِدْمَةَ (Kisve (makam) isteseydin hizmete devam ederdin), مِنْ عِلَامَاتِ الشَّرِيفِ أَنْ يَظْلِمَ مَنْ فَوْقَهُ وَ يَظْلِمَهُ مَنْ دُونَهُ فَأَيُّ الرَّجُلِينَ أَنْتَ؟ (Kendinden yukarıdakilere zulmetmek, kendinden aşağıdakilerden de zulüm görmek asil kişinin özelliklerindedir, sen hangisindensin?) (Zeyyât, trsz: 220; Zeydân, trsz:131).

Edebiyat kitapları, halifelerin tevkilerinin yanı sıra bazı vezirlerin tevkilerine de yer vermiştir. Onların başında Abbasi vezirlerinden Cafer b. Yahyâ el-Bermekî gelmektedir. El-Bermekî'nin tevkileri çoğaltılmış ve belaği yönü ders kitaplarında okutulmuştur. Babası Yahyâ b. Hâlid Hârûn Reşid'in veziri iken oğlu Cafer divan kâtipliği yapıyor, gelen şikâyetlere ve dilekçelere cevap veriyordu. Binden fazla dilekçeye tevki yazdığı bildirilmiştir. Bazı kaynaklar Cafer b. Yahyâ'nın, tevkilerini halifenin huzurunda yazdığından ve ilgili mercilere gönderdiğinden söz etmiş;

edebiyatçıların, özellikle de belağatçıların onun tevkilerini ele geçirebilmek için birbirleriyle yarış ettiklerini, bazı zamanlar tek bir tevkiinin bir dinara kadar satıldığını belirtmiştir (Dayf, trsz: 489). Cafer b. Yahyâ'nın tevkilerinden bazıları şunlardır: Hapisteki halinden şikâyetçi olan bir mahkûma العدل أوثقه و التوبة تطلقه (Adalet onu mahkûm etti, ama tevbe serbest bırakıyor) şeklinde (Zeyyât, trsz: 220), kendisinden aşırı derecede şikâyetçi olunan bir valiye لقد كثر شاكوك وقلَّ شاكروك فلما اعتدلت و إنما اعتزلتُ (Şikâyetçilerin çoğaldı teşekkür edenlerin azaldı. Ya adaletli olursun ya da seni azlederim) (Zeyyât, trsz: 220; Zeydân, trsz: 131).

Me'mûn'un vezirlerinden Fazl b. Sehl'in de çok etkili tevkiler yazdığı belirtilmiştir. Bir mazlûmun şikâyet dilekçesine yazdığı كَفَى بِاللَّهِ لِلْمَظْلُومِ نَاصراً (Mazlûma Allah yardımcı olarak yeter) tevkii ile bir başka dilekçeye yazdığı:

الأمر بتمامها و الأعمال بخواتمها والصنائع باستدامتها و الى الغاية جزى الجواد فهناك كشفت الخبرة قناع الشك
فحميد السابق ودم الساقط

(İş tamama ermekle, ameller sonuçlanmakla, sanatlar da devamlılık göstermekle değer kazanır. (Yarış) atının amacı varışa ulaşmaktır. Tecrübe şüpheyi ortadan kaldırır. Önce davranan takdir edilir, tökezleyen zemmedilir) (Caşşiyârî, trsz: 205;307).

SONUÇ

Arap edebiyatında bir nesir türü olan tevki, etkili anlamlar içeren kısa ibare ve cümlelerdir. Bu ibare ve cümleler genellikle üst makamlardan alt makamlara yazıldığı için nasihatın yanı sıra muhataplar için aynı zamanda bir emir ve talimat niteliği taşımaktadır. Tevkiler atasözleri gibi ibret ve ders verici bir özelliğe sahip olmakla birlikte kişileri kurallara uymaya, insanlar arasında âdil ve eşit davranmaya teşvik eden ibarelerdir. Tevkilerin ana kaynakları âyet, hadis, atasözü, hikmetli sözler ve şiirlerdir. Tevki bazılarına göre Arap edebiyatında inşa sanatının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Öte yandan insanları, özellikle inşa sanatıyla uğraşanları Arap nesir ve şiiriyle daha çok iç içe olmaya sevk etmiş, ibret ve hikmet dolu ibarelerin ortaya çıkarılmasına önemli katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- EL-CAHŞİYÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdûs, (1980), Kitâbu'l-vuzerâ ve'l-kuttâb, Kahire.
- DAYF, Şevki, (ts.), Târîhu'l-edebi'l-arabî, Kahire: Dâru'l-maârif.
- EL-FÂHÛRÎ, Hannâ, (1986), el-Câmi fi târîhi'l-edebi'l-arabî, Beyrut: Dâru'l-cil.
- EL-FÂHÛRÎ, Hannâ, (1991), el-Mûcez fi'l-edebi'l-Arabî ve târihih, Beyrut.
- EL-FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecduddîn Muhammed b. Yâkûb, (ts.), el-Kâmûsu'l-muhît, Beyrut: Dâru'l-cil.
- FURAT, Ahmet Subhi, Arap Edebiyat Tarihi, (1996), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- GÜNEŞ, Kadir, Arapça Türkçe Sözlük, (2010), İstanbul: Mektep Yayınları.
- EL-HAFÂCÎ, Şehâbuddîn Ahmed b. Muhammed, (1997), Şifâu'l-galîl fi mâ fi kelâmi'l-Arab mine'd-dahîl, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.
- MA'LÛF, Luis, (1975), el-Muncid fi'l-luga ve'l-a'lâm, Beyrut: Dâru'l-meşrik.
- MERÇİL, Doğan, Tevki, (2012), (DİA İslam Ansiklopedisi), İstanbul.
- EI-Mu'cemu'l-Vasît, (1980), Kahire: Dâru'l-maârif.
- SARI, Mevlüt, (ts.), el-Mevârid (Arapça Türkçe Lügat), İstanbul: Bahar Yayınları.
- UYLAŞ, Sait, (ts.), İkinci Abbasi Asrında Edebî Çevre, İstanbul: Basım yeri yok.
- EZ-ZEMAHŞERÎ, Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, (1989), Esâsu'l-belâğa, Beyrut: Dâru'l-fikr,
- ZEYDÂN, Corcî, (ts.), Târîhu âdâbi'l-lugati'l-Arabiyye, Kahire: Dâru'l-hilâl.
- ZEYYÂT, Ahmed Hasan, (ts.), Târîhu'l-edebi'l-arabî, Kahire: Mektebetu nahdati Mısr.